

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА*

Андрій ГІРНЯК

Copyright © 2006

Постановка проблеми. Перш ніж стати складовою частиною освітнього процесу підручник проходить наступні стадії перевірки: а) вивчення авторського задуму, концепції майбутнього підручника; б) аналіз плану-проспекту і пробних розділів; в) експертиза поданого рукопису; г) видавниче опрацювання рукопису; д) оцінювання організаціями, які дають офіційний висновок про підручник; е) експертна оцінка підручника інстанціями, що затверджують шкільні книжки тощо [15, с. 42]. Відтак у замовленні-завданні на підручники мають бути достатньо чітко і повно вказані обов'язкові вимоги щодо обсягу, структури текстового компонента, методичних принципів розгортання освітнього змісту, оформлення сторінок тощо. Ці вимоги мають становити систему основних параметрів оцінки рукопису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. У багатьох теоретичних дослідженнях, науково-проектних розвідках та методичних експериментах науковцями висвітлювалися різні аспекти підручникотворення. Зокрема, принципи проектування та номенклатура вимог до сучасної навчальної книжки досліджувалися О.Я. Савченко, Л.Я. Зоріною, І.Д. Зверевим, Г.Г. Гранік, Н.В. Чепелевою, А.В. Фурманом, В.П. Горпинюком, В.І. Костенком, Я.А. Мікком, Д.Д. Зуєвим, Л.А. Концевою, Ю.Б. Кузнецовим та іншими психологами і дидактами [див. 4; 8; 11; 12; 16; 20; 21]. Однак, незважаючи на великий масив досліджень у царині теорії і практики підручника нового покоління, все ж є підстави констатувати недостатнє науково-проектне розв'язання піднятої проблеми, котре, на наш погляд, пе-

редбачає, по-перше, здійснення міждисциплінарного теоретико-методологічного пошуку на якісно нових парадигмальних засадах, по-друге, уможливлення повноцінного психолого-дидактичного експериментування, у т. ч. комплексного експертного оцінювання якості авторських взірців МРП, і по-третє, взаємозалежного збагачення науково-раціональних і проектно-практичних результатів щодо створення МРП у вітакультурному просторі інноваційної модульно-розвивальної системи навчання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інноваційний від спрямування до технології використання модульно-розвивальний підручник (МРП) не може бути експертований традиційною системою перевірки якості навчальних книжок із кількох причин:

1. МРП розроблений на альтернативній теоретико-методологічній базі й ефективно функціонуватиме лише як структурний елемент адекватної для нього ("материнської") освітньої системи, котра власне і задає параметри окремого типу підручника, а не навпаки. Відтак кожна навчальна книжка вирішує завдання тієї освітньої системи, в концептуально-інформативному полі якої вона створена, а механічне застосування чужорідного експертного інструментарію не дасть позитивного ефекту.

2. Традиційна експертна система навчальних книжок володіє низькою достовірністю, про що свідчать підсумки Всеукраїнського конкурсу рукописів підручників, котрий завершився 51 апеляцією. І не дивно, адже згідно з висновком колегії МОН України "Чимало експертних висновків є формальними і неповноцінними; ... наявні розбіжності між експертним

*Дослідження здійснене в рамках держбюджетної теми ІЕСО-08-2006 "Б" "Комплексна експертиза інноваційних підручників і навчальних посібників".

висновком (дуже позитивний) і рейтинговою оцінкою (одне з останніх місць); ... висновки конкурсних комісій суперечать висновкам та рейтинговим оцінкам експертів” тощо [17, с. 2]. На наш погляд, це зумовлено тим, що традиційна методика експертизи навчальної літератури, котра викладена у Положенні про Всеукраїнський конкурс навчальних програм та підручників для загальноосвітніх навчальних закладів, містить низку суттєвих недоліків. Детальне вивчення “Основних вимог до навчальних програм та підручників” (додаток 1 до п. 2.4 згаданого положення) [14; 10; 13] свідчить, що сучасна експертна система оцінювання навчальної літератури зорієнтована саме на формувальні, а не на розвивальні функції підручника, і тому апріорі є перешкодою для будь-яких інновацій у підручникотворенні. Крім того, її оцінний лист (додаток 3 до п. 4.5 цього положення) містить сім параметрів-показників, що об’єднані механічно, без системоутворювального фактора, а тому можуть визначити якість підручника лише локально.

Мета статті – обґрунтувати експертну систему оцінювання інноваційних підручників у гармонійному взаємодоповненні її теоретико-методологічного, технологічно-процедурного, інструментально-засобового і досвідного-експериментального аспектів.

Сутнісний зміст: уперше технологізовано експертну систему оцінювання МРП як центрального компонента програмово-методичного комплексу та апробовано основні її етапи на прикладі оцінювання якості рукописів інноваційних навчальних книжок, що створені учителями-дослідниками чотирьох експериментальних закладів освіти.

Ключові слова: модульно-розвивальний підручник, освітня система, науково-методологічна експертиза, експертна система, експертна оцінка, індикатори-характеристики, показники, загальноосвітні принципи, критерії, параметри, технологія, процедура, кількісний і якісний аналізи, корекційний коефіцієнт, коефіцієнт розитковості, шкала оцінювання, ранжування, експертно-ліцензійна група, якість, ефективність, комплексна оцінка, рецензія, апробація.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Засадничо-організаційні аспекти. Експертиза МРП розглядається нами як фахове

з’ясування міри дотримання принципів, норм та правил проектування його макрокомпонентів (зміст, оформлення, структура) з метою вироблення відповідних висновків, кількісного або (і) порядкового оцінювання. Однією ж із центральних ланок дослідження є відбір об’єктивних індикаторів-характеристик, або *параметрів* шкільних підручників. При цьому під “параметрами”, за В.П. Казміренком, розуміємо “ті комплексні або одиничні характеристики, які, з одного боку, є властивостями пізнавальної реальності, а з другого – можуть використовуватися як змінні її вимірювання” [19, с. 23]. До обов’язкового інструментарію, що потрібен для проведення експертизи, також належать *критерії оцінювання* і *показники якості*. Критерій – це мірило оцінки; показник – характеристика підручника, що оцінюється. Відповідно до змісту поняття “якість” за критерій її оцінки доцільно взяти відповідність. Тоді рівень якості буде визначатися мірою відповідності макроструктурних компонентів підручника вимогам основних принципів його проектування.

Вибір показників якості залежить від мети оцінювання. При цьому розрізняють: 1) психолого-педагогічні (цільовий, інформаційно-змістовий, структурно-компонентний; процесуально-діяльнісний; функціонально-інструментальний; контрольно-регуляційний), що відображають відповідність змісту підручника оптимальному рівню освіти, який передбачений стандартом в інваріантній частині базового навчального плану для конкретного дидактичного модуля; 2) економічні показники, що характеризують витрати на дослідження, розробку, підготовку рукопису, випуск, реалізацію підручників тощо; 3) ергономічні показники якості підручника, що, зі свого боку, класифікуються на: а) гігієнічні (антропометричні – вага, розмір книги тощо), що обґрунтовують відповідність підручника Державним санітарним правилам і нормам (“Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей”, затвердженим постановою головного санітарного лікаря України від 01.03.2002 №9); б) фізіолого-психологічні, що передбачають адаптивність шрифту і кольорів тексту до зорових особливостей учнів [14; 15, с. 55; 9, с. 179]; в) суто психологічні, які використовуються при визначенні відповідності МРП психодуховним особливостям учнів (вік та рівень соціокультурного розвитку); 4) художньо-естетичні показники навчальної книжки.

Задля більшої достовірності результатів екс-

пертизи розмежуємо поняття *взірця-моделі, експериментального, пробного, стабільного (масового)* підручників. Універсальні взірці-моделі МРП слугують теоретичними інваріантами-праобразами майбутніх підручників для певної вікової групи учнів чи конкретного типу дидактичного модуля. Експериментальний підручник є конкретною формою вираження нових психодидактичних ідей і конструкторських рішень, котрі потребують попередньої перевірки; їх ефективність підтверджується у базових експериментальних школах наукових установ. Пробний підручник, втілюючи уже апробовані нові або покращені концепції та моделі, слугує цілям їх всебічної перевірки у багатоаспектних умовах шкільної практики (у ЗОШ). Типові (стабільні) підручники – навчальні книжки, що перебувають на етапі психомистецького впровадження у масову освітню практику і є незмінними упродовж 3–5 років.

Технологічно-процедурні аспекти експертизи рукописів експериментальних МРП. Для комплексного психодидактичного оцінювання якості МРП використана експертна система А.В. Фурмана, котра вдосконалена нами, за згодою автора, поправними коефіцієнтами, порівняльною діаграмою та кількома таблицями для фіксації результатів. Ця авторська методика експертного оцінювання якості експериментальних МРП дає змогу за таксономічним набором відповідних принципів, критеріїв, параметрів, ознак визначити з максимальною об'єктивністю реальну ефективність конкретної навчальної книжки у поліпшенні академічних та розвиткових досягнень учнів. Спочатку, *на першому етапі*, авторам новоствореного підручника пропонується здійснити *самоекспертизу* у формі *тестових завдань*, що дають змогу повно рефлексувати концепцію створення підручника, його тип та функції, котрі він покликаний реалізувати, а також на діалектичному рівні цілісно осягнути засоби оптимізації змісту, принципи, за якими поділяється освітній матеріал, методологічну схему розгортання закладеного соціокультурного досвіду тощо. Таким чином, ще на початковому етапі перевірки якості можна самостійно відкоректувати виявлені недоліки рукопису, або посилити його вдало розроблені блоки [див. детально 20].

На *другому етапі* перевірки МРП підлягає глибокому об'єктивному аналізу, котрий здійснюється групою незацікавлених експертів-фахівців (учених, методистів, учителів та ін.) за

встановленою процедурою. Для цього розроблена багатопараметрична таблиця-анкета (*табл. 1*), що містить шкалу оцінювання в балах і за рівнями й у підсумку вказує на відповідність чи невідповідність змісту, структури, оформлення підручника вимогам чотирьох загальноосвітніх принципів (ментальності, духовності, розвитковості, модульності), які, зі свого боку, поділяються на дванадцять похідних (історичності, рефлексивності, адекватності, гуманності, доступності, причетності, змістовності, формовідповідності, динамічності, метасистемності, поліфункціональності, рекурсивності) [див. 18; 20]. Згадані 12 принципів містять у собі параметри якості текстового, позатекстового компонентів підручника та його структури. Процедура змістового наповнення обстоюваних принципів реалізовувалася поетапно з дотриманням вимог дедуктивного підходу (від загального до конкретного) в науковому пізнанні. На першому етапі визначалася *змістова сутність (СЗ)* принципу, тобто його квінтесенція, фундаментальне спрямування; на другому – давалася *загальна характеристика (ЗХ)*, а відтак окреслювалося нормативне поле конструктивного застосування принципу; на третьому – формулювалися *нормативні вимоги (НВ)*, дотримання яких забезпечує успіх цієї роботи. Презентовані базові параметри у ситуації експертного оцінювання виконують роль критеріїв розпізнавання, аналізування, оцінювання.

Продемонструємо подальші етапи *технології експертування* інноваційних навчальних книжок на прикладі МРП “Синтаксис і пунктуація” для 3 класу, що створений учителем-дослідником ліцею № 157 м. Києва Т.В. Козловою. Таблиця 1 відображає аналітичні та кількісні результати експертного оцінювання якості цього підручника.

Центральна частина таблиці психолого-педагогічної експертизи якості МРП містить *головний аргументаційний матеріал* щодо повноти виконання (середні і високі оцінки у балах) чи невиконання (низькі та мінімальні оцінки) критеріальних вимог. За кожною критеріальною ознакою піддані експертизі 60 параметрів-характеристик проблемно-модульного підручничотворення. Щоб написати *примітки та зауваження* щодо повноти виконання чи невиконання критеріальних вимог потрібно ґрунтовно проаналізувати сторінки експертного МРП, відшукаючи ознаки, що відповідають вимогам кожного з дванадцяти принципів. У випадку

Таблиця 1 (початок)

Результати науково-методологічної експертизи рукопису МРП “Синтаксис і пунктуація”, створеного учителем-дослідником Т.В. Козловою

Принципи наукового проектування змісту МРП	Параметри оцінювання	Примітки та зауваження щодо повноти виконання (+) чи невиконання (-) критеріальних вимог	Бали	
Ментальності	Історичності	СЗ	Зміст МРП містить ілюстровані народні приказки і притчі, що є функціональними складовими кількох навчальних завдань (+), у малюнках опосередковано відображено природу рідного краю (+)	3
		ЗХ	МРП презентує фрагментарні біографічні відомості про видатних співвітчизників, серед яких О.Олесь, В. Сухомлинський, А. Коцюбинський (+), а також уривки їх оповідань і казок (+)	3
		НВ 1.1	Освітні завдання реалізуються за періодами розгортання навчального пошуку (+). Межі кожного періоду означені заголовною частиною, в котрій, крім його назви, зазначено девіз учнівської діяльності (+). Вітакультурні цілі навчання є чітко визначеними, зрозумілими та особисто прийнятними для наступників (+)	4
		1.2	Зміст МРП безпосередньо базується на ментальному досвіді третьокласників, повною мірою стимулює їхню самоактивність і рефлексію групового пошуку (+)	4
		1.3	Духовно зорієнтоване спілкування головних героїв МРП збагачує навчальні дії учнів морально-етичним змістом, зокрема почуттями доброзичливості, справедливості, взаємодопомоги (+)	4
	ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)			18
	Рефлексивності	СЗ	Зміст дидактичних завдань з української мови на достатньому рівні активізує етноментальні особливості рефлексування учнями себе як дітей української землі, сприяє самоусвідомленню власної етнічної своєрідності (+)	3
		ЗХ	Аналізовані зміст і структура значним чином сприяють самоусвідомленню учнями свого психоемоційного стану та налаштовують їх на розвивальну взаємодію (+). У МРП створені умови для критичної рефлексії читачами наслідків освітньої діяльності (+)	4
		НВ 2.1	МРП пропонує майже довершену психодидактичну тактику і техніку роботи вчителя і учнів над конкретним фрагментом курсу української мови та сприяє навчальному успіху кожного (+)	4
		2.2	МРП реалізує функціональний цикл модульно-розвивального процесу (+), однак позбавлений його останнього етапу (спонтанно-креативного), а тому не зовсім повно забезпечує повноцінне соціальне самовизначення учнів (-)	4
		2.3	Відібраний освітній зміст збагачений проблемними, ігровими і психоетичними ситуаціями, графічними завданнями, супроводжується підмалюнковими надписами та методичними настановами для організації ефективного саморозвитку (+)	5
	ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)			20
	Адекватності	СЗ	Зміст МРП подає гармонію наукових знань, практичних умінь, соціальних норм і духовних цінностей, котрі презентуються адекватно до віку учнів та з огляду на їхні інтереси, потреби і наявний життєвий досвід (+)	4
		ЗХ	У МРП присутні окремі показові вчинкові дії головних персонажів (+), однак автором переважно здійснюється лише опосередковане використання завдань, які б викликали вищі національні почуття і розвивали національну свідомість (-)	3
		НВ 3.1	Пояснення на сторінках МРП імовірних способів і рівнів елементарної освітньої діяльності учнів пропорційно стосується знань і вмінь із сфери синтаксису і пунктуації, а також суспільних норм і цінностей (+)	5
		3.2	Хоча МРП містить завдання з елементами диференціації (+), проте загалом він надає посередні можливості для вільного вибору учнем різних методів, прийомів та алгоритмів активної взаємодії з навчальним змістом (-)	3
		3.3	У контексті віддалених перспектив психокультурного розвитку кожного учня, можливості групової та індивідуальної допомоги з боку вчителя та однокласників в організації навчальної роботи за сторінками МРП досить широкі (+)	4
	ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)			19

Таблиця 1 (продовження)
 Результати науково-методологічної експертизи рукопису МРП “Синтаксис і пунктуація”, створеного учителем-дослідником Т.В. Козловою

Принципи наукового проектування змісту МРП	Параметри оцінювання	Примітки та зауваження щодо повноти виконання (+) чи невиконання (-) критеріальних вимог	Бали	
Духовності	Гуманності	СЗ	МРП характеризується художньо-психологічною адаптацією змісту та одухотвореною центральною емоційною композицією, що максимально реалізує емоційно-когнітивні і духовно-вольові резерви учнів, спричинює стійке особисте зростання, повно виявляє їхні творчі можливості й обдарування (+)	4
		ЗХ	У МРП вдало втілений цілісний модульно-розвивальний цикл за класичною схемою навчально-сценічного дійства (зав'язка, кульмінація, розв'язка), в якому присутній наскрізний сюжет і головний герой - Лесь Петрович Грамота (+)	5
		НВ 4.1	Зміст МРП дає змогу вчителю бути консультантом-наставником (+), а також значною мірою долучає учнів під час безпосередньої розвивальної взаємодії до самоуправління і конструктивного наступництва (+)	4
		4.2	Підручник містить головну сюжетну лінію (діяльність персонажів-однолітків, котрі є працівниками редакції газети “Шкільний експрес”) та освітні акти-сценки, що створені за методами режисерського мистецтва і переживаються учнем як власна захоплююча драма пошуку істини та успіху (+)	5
		4.3	Художнє оформлення МРП є достатнім та досить різноманітним, відповідає єдиним стилістичним вимогам і виконує, крім естетичної, ще й роз'яснювальну та пізнавальну функції (+). Однак ілюстрації є ахроматичними, надмірно деталізованими і мало відповідають раціональному використанню площі сторінок (-)	2
	ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)			20
	Доступності	СЗ	Розгортання основоположного освітнього змісту дає змогу учневі достатньо повно зануритися у навчальну тематику й водночас утримує розуміннево-мотиваційні засоби для його внутрішнього вивільнення, самоутвердження своїх особистісних знань (+)	4
		ЗХ	В основному зrealізована система адаптування МРП до вікових особливостей учнів (+), проте недостатньо приділено уваги індивідуально-типологічній диференціації завдань (-)	3
		НВ 5.1	Логіка побудови МРП ставить учня у позицію пошукувача особистісно жаданих знань, умінь, норм і цінностей, який спочатку реалізується на нижчих рівнях володіння культурним досвідом у повноцінному вчинковому процесі (+)	5
		5.2	Наявні різні засоби оперативної і підсумкової діагностики процесу розвивальної взаємодії (завдання для самоконтролю, проблемні запитання, синтаксичні пазли, тести, ребуси), що створює передумови для індивідуалізації навчання (+)	4
		5.3	Критеріальна умова виконана повно: обсяг МРП оптимальний для початкової школи, що уможливує найкращий вибір із можливих темпу, методів і засобів організації модульно-розвивальних занять (+)	5
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		
	Причетності	СЗ	Зміст МРП є зрозумілим і внутрішньо прийнятним для ментального досвіду третьокласників. Учні особисто причетні до актуальних питань, що розглядаються у підручнику і пристрасно усвідомлюють способи їх вирішення (+)	4
		ЗХ	МРП має достатньо простору для фантазування, спонтанності, самоствердження (+), однак не повно надає учневі змогу видозмінювати, доповнювати і збагачувати пропоноване формозмістове наповнення (-)	2
		НВ 6.1	Аналізований освітній зміст відображає найелементарніші здобутки людства у царині мовознавства, частково передбачає духовно-патріотичну причетність учня до історичного поступу українського народу (+)	3
		6.2	МРП частково містить інформацію, що відображає шкільне та сімейне життя третьокласника (+), однак не містить відомостей регіонального, місцевого і родинного значення, добрих справ школи й класу (-)	3
		6.3	Завдання МРП розвивають соціальну відповідальність учня, передбачають підготовку самозвіту і програми самореалізації кожного (“Що означає вірити у себе?”, “Досконала людина - яка вона?”) (+)	4
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		

Таблиця 1 (продовження)
 Результати науково-методологічної експертизи рукопису МРП “Синтаксис і пунктуація”, створеного учителем-дослідником Т.В. Козловою

Принципи наукового проектування змісту МРП	Параметри оцінювання	Примітки та зауваження щодо повноти виконання (+) чи невиконання (-) критеріальних вимог	Бали	
Розвитковості	Змістовності	СЗ	Змістовий простір МРП забезпечує послідовне функціонування проблемних, регуляційних, морально-етичних і психодуховних ситуацій, які відповідно спричиняють внутрішню вмотивовану пізнавальну, нормотворчу, вартісно-естетичну і частково спонтанно-креативну активності наступників (+)	4
		ЗХ	МРП презентує учневі основні змістові лінії його освітньої діяльності - від здобуття канонізованих надбань нації і людства до вироблення морально-етичних навичок колегіального співжиття і внутрішнього зростання на підвалинах власного ментального досвіду (+)	4
		НВ 7.1	Дидактичний зміст МРП організований навколо сучасного українського правопису, граматики, синтаксису як її розділу та правил вживання знаків пунктуації. Зазначена система категорій і понять об'єднує науковий, досвідний та особистий аспекти освоєння навчального курсу і культурологічні контексти пізнання (+)	5
		7.2	Підручник містить спрощені форми моделювання, які центруються навколо певної наступності схематичних рисунків, що розкривають абстрактний зміст основних понять та граматичних дій (+)	4
		7.3	Динаміка змісту МРП передбачає виконання учнями, відповідно до чотирьох періодів розвивального циклу, пізнавальних, нормативно-практичних, креативних, ціннісно-естетичних і морально-етичних дій (+)	5
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		
	Формовідповідності	СЗ	МРП як своєрідна технологічна карта причетності молодших школярів до елементарної освітньої діяльності дає змогу реалізувати свій потенціал як суб'єктам учіння та особистостям, менше - як індивідуальностям та універсамам (+)	4
		ЗХ	Завдання психосоціального розвитку реалізуються у таких формах, котрі є оптимальними щодо сенситивності віковому розвитку учнів (+). У МРП переважають прості сюжетно-рольові малюнки та проблемно-фактичні дії, репліки, задачі, елементарні граматичні правила (+)	4
		НВ 8.1	МРП пропонує раціональні способи планування, аналізу, встановлення смислових та причинно-наслідкових зв'язків, навчає найпростішому рефлексуванню (+), але без алгоритмів та програм навчальної діяльності (-)	4
		8.2	Зміст МРП, реалізуючи цілісний модульно-розвивальний цикл, породжує проблемно-смислові суперечності, пізнавальні внутрішні та зовнішні діалоги, провокує постановку учнями гіпотез і залучає їх до продуктивної дискусії (+)	5
		8.3	В аналізованому освітньому змісті неповно реалізовано міждисциплінарність та багатоаспектність вітакультурного досвіду (-), хоча соціальне перенесення здобутих знань цілком можливе (+)	3
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		
	Динамічності	СЗ	Змістовий модуль МРП подається у різних системах кодування інформації, а його сторінки є текстовими або графічними проблемно-діалогічними ситуаціями, що потребують пошукування і перекодування цих відомостей (+)	5
		ЗХ	Проблемно-модульний матеріал МРП, фіксуючи низку вправ та завдань (+), надає учням посередні можливості видозмінювати його зміст, структуру, оформлення за своїми інтересами і здібностями (-)	2
		НВ 9.1	МРП створений як авторська моноверсія, котрій не притаманна варіативність (-), проте елементи навчальної диференціації закладені у наборах навчальних завдань і різновидах учнівського пошукування (+)	2
		9.2	Сторінки МРП можуть видозмінюватися обома учасниками навчання в обмеженому форматі освітніх дій (-), хоча кожен учень має право створити на доповнення власний міні-підручник (+)	3
9.3		Близько половини сторінок аналізованого МРП можуть бути проілюстровані чи доілюстровані учнем за власним бажанням, що дуже важливо для дітей молодшого шкільного віку (+)	3	
ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)			15	

Таблиця 1 (закінчення)

Результати науково-методологічної експертизи рукопису МРП “Синтаксис і пунктуація”, створеного учителем-дослідником Т.В. Козловою

Принципи наукового проектування змісту МРП	Параметри оцінювання	Примітки та зауваження щодо повноти виконання (+) чи невиконання (-) критеріальних вимог	Бали	
Модульність	Метасистемності	СЗ	МРП переважно презентує освітній матеріал теми як змістовий модуль, що осягається кожним учнем через пізнання абстрактних залежностей, освоєння норм, формування ціннісного ставлення до світу (+)	5
		ЗХ	Структурно-змістове наповнення МРП здійснене у форматі відкритих семантично-знаково-графічних систем, що набувають взаємозалежного функціонування, розвитку і саморегуляції у загальному контексті повноцінного перебігу модульно-розвивального циклу (+)	5
		НВ 10.1	Соціально-культурно-психологічний зміст МРП організовується як взаємодоповнення кількох складних систем: змісту паритетної освітньої діяльності вчителя і учня (знання, уміння, норми, цінності), змісту розвивальної міжособистісної взаємодії (психолого-педагогічний, навчально-предметний, методично-засобовий, управлінсько-технологічний) (+)	4
		10.2	Зміст МРП пов'язаний з різними сферами духовного виробництва (наука, мистецтво, освіта тощо) та знаходить певний спосіб фіксації як взаємозалежність теоретичних, прикладних і побутових закритих чи відкритих систем (+)	4
		10.3	Структура, зміст та оформлення МРП переважно реалізують аксіометричні вимоги щодо мінімального подання освітнього змісту, взаємодоповнення систем кодування інформації (+), меншим чином дотримана вимога стосовно раціонального використання полів його сторінок (-)	4
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		
	Поліфункціональності	СЗ	МРП потенційно взаємоспричинює основні зовнішні (навчальний, виховний, освітній) і внутрішні (мотиваційний, емоційний, мисленнєвий, вольовий, рефлексивний) процеси соціального навчання (+)	5
		ЗХ	Розвиткова багатоканальність у функціонуванні навчального модуля зримо забезпечується фіксацією у МРП кульмінаційних моментів перебігу цілісного модульно-розвивального процесу (+)	5
		НВ 11.1	Актуалізований МРП стимулює інформаційну, мотиваційну та психодуховну безперервність розвивальної взаємодії між учителем і учнями, формуючи глибинні інтереси останніх (+)	5
		11.2	Сторінки МРП спрямовані на розвиток почуттів і переживань третьокласників, формують у них позитивне ставлення до текстового та ілюстративного наповнення навчальної книжки, що стимулює розвиток позитивної Я-концепції учня (+)	4
		11.3	На кожній 30-хвилинці навчання організується за окремими функціональними взірцями-блоками, відображеними на двох сторінках МРП, що виконують низку освітніх функцій (інформаційну, організаційну, розвивальну) (+)	5
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		
	Рекурсивності	СЗ	МРП значним чином є рекурсивною саморозвивальною мультисистемою знаків і символів, що здатна породжувати нові системи об'єктивного (конкретизація, розкодування) і суб'єктивного (нові ідеї, образи, смисли) плану в роботі учня (+)	4
		ЗХ	МРП використовується у навчальних проблемних ситуаціях пізнавального, регуляційного, світоглядного і частково психодуховного змістів, стимулює процеси формування цих ситуацій, постановки проблем й обґрунтування гіпотез (+)	4
		НВ 12.1	МРП забезпечує багаторівневий обмін між потенційними потребами-здібностями, які закодовані у ньому, та актуальними, які через різні форми самоактивності учня, вдосконалюються і спричинюють його саморозвиток як особистості (+)	4
		12.2	Індивідуальне пошукування переважає над груповим і колективним, загалом підручник стимулює в учнів різні види освітньої активності (+), проте меншою мірою породжує відповідні алгоритми розгортання розвивальної взаємодії (-)	3
		12.3	МРП дає змогу учням реалізувати свої кращі потенційні можливості через зовнішні (система норм і цінностей) і внутрішні (мислення, світогляд тощо) механізми саморозвитку, частково збагачує набір культурних потреб-здібностей (+)	3
		ВСЬОГО БАЛІВ (max 25)		

наявності останніх, їх фіксують у письмовій формі, заносючи у відповідний рядок таблиці. При цьому біля запису ставлять знак (“+”). І навпаки, за їх відсутності, роблять відповідну помітку і ставлять знак (“-”). Ці конкретно-змістові примітки і зауваження щодо повноти дотримання параметричних показників-вимог обґрунтовують присвоєння тієї чи іншої бальної оцінки, а отже, є дуже важливими для підтвердження об’єктивності експертного рішення. У такий спосіб кожна бальна оцінка не лише аргументується, а й глибоко рефлексується кожним експертом, налаштовує його на оптимальний процедурний еталон у здійсненні мисле-оцінювальної діяльності.

Такий комплексний метод оцінювання МРП дає змогу охарактеризувати рівень його якості одним показником. Цей показник називається *узагальненим*, а оцінка якості *комплексною*. Для зреалізування останньої процедури всі отримані параметри якості приведені у співмірний вигляд шляхом використання бальної системи оцінок [15, с. 61]. Отож, чим більша кількість плюсів у певному рядку таблиці, тим більший бал стоятиме у її крайній правій комірці. Міру ж виконання психолого-дидактичних вимог проблемно-модульного підручникотворення встановлюють шляхом присвоєння адекватних балів (від 0 до 5) (**табл. 2**).

Найбільш виправдав себе спосіб визначення окремих властивостей МРП за бальною системою з попереднім встановленням рівня вагомості кожного показника. Саме тому результати експертизи, що здобуті за допомогою табл. 1, підлягають уточненню шляхом введення *корекційних коефіцієнтів* (**табл. 3**), що певним чином ранжують загальноосвітні принципи і позитивно впливають на достовірність підсумкової оцінки якості МРП. Основним критерієм підбору того чи іншого корекційного коефіцієнта було розмежування 12 похідних принципів на три групи – змістові, процедурні, формотвірні.

Одержані результати, що зафіксовані в таблицях 1 і 3, переносяться кожним експертом в інтегровану **таблицю 4**, що максимально компактно відображає *загальний коефіцієнт розв’язкової якості МРП*. При цьому загальний коефіцієнт є результируючим числом, що визначається шляхом підрахунку (у балах і %) окремих коефіцієнтів кожного із загальноосвітніх принципів. На основі набраної суми балів обґрунтовується якість конкретної навчальної книжки

у відсотках (max 100%) та робиться висновок щодо доцільності її апробації та подальшого використання у системі організованої навчальної практики.

У таблиці всього чотири рази зустрічається оцінка “2”, що вказує на стабільність задовільного виконання експертних вимог у роботі учителя-дослідника та переважно вдалу мінімізовану презентацію освітнього змісту теми у різних системах кодування інформації. Крім того, у вузькому діапазоні (від 77% до 88%) знаходиться повнота реалізації чотирьох загальноосвітніх принципів, що свідчить про адекватне відображення навчального стандарту у змісті і структурі новоствореного МРП.

Отож до *процедурних особливостей* експертного оцінювання якості МРП відносимо такі: 1) ґрунтовне знання експертом *концепції* проблемно-модульного підручникотворення, теорії, методології і технології цієї навчальної книжки; 2) освоєння *шестибальної шкали* експертного оцінювання МРП, а також співвідношення рівня наявності критеріальної ознаки із ступенем інноваційності підручника, що в такому разі виконує роль *своєрідної лінійки* між інноваційною та традиційною системами підручникотворення; 3) докладне ознайомлення кожного експерта з авторським МРП та індивідуальне заповнення таблиці-анкети експертного оцінювання; 4) здійснення первинної *кількісної обробки* результатів індивідуальних експертиз, проведених членами експертно-ліцензійної групи та визначення *підсумкової оцінки* якості новоствореного підручника за кожною нормативною вимогою принципів його проектування (**табл. 5**); 5) проведення на засіданні експертно-ліцензійної групи відкритої дискусії за методом „узгоджувальної комісії” і вироблення остаточного *професійного рішення-висновку* щодо якості інноваційного програмово-методичного засобу [18, с. 31]. Дискусію проводять у разі виявлення у процесі підсумкового порівняльного аналізу значних розбіжностей в індивідуальних результатах, одержаних різними експертами. Дані таблиці 5 дають змогу швидко встановити відмінності в окремих суб’єктивних оцінкових судженнях експертів, а також задають спрямування фахової дискусії, тобто вектор колегіального обговорення способів вирішення суперечливих питань.

Експертиза як компетентне наукове дослідження МРП з чітко визначених професійних позицій (принципи, параметри, критерії, ви-

Таблиця 2

Шкала експертного оцінювання якості МРП за ступенем виконання психолого-дидактичних вимог проблемно-модульного підручникотворення (за А.В. Фурманом)

Оцінка в балах	Рівень наявності критеріальної ознаки та його характеристика	Умовний діапазон процентильного виконання критеріальної ознаки	Ступінь інноваційності МРП у контексті дотримання принципів, критеріїв, вимог і параметрів проблемно-модульної системи підручникотворення
«5»	Дуже високий: окреслює максимально повне, оптимально можливе проникнення експертного критерію у завдання, зміст, структуру, оформлення та технологію використання МРП	81-100	Повно інноваційний, створений у системі фундаментального соціально-психологічного експерименту, пройшов належну науково-практичну апробацію і довів свою реальну ефективність
«4»	Високий: визначає достатньо високу присутність критеріальної ознаки на сторінках МРП, яку, проте, не можна вважати оптимальною, доведеною	61-80	Високоінноваційний, створений у системі фундаментального експерименту, але не пройшов потрібної науково-практичної апробації та вдосконалення
«3»	Середній: свідчить про посереднє, або так зване половинне виконання кожної окремої вимоги принципів проектування МРП, коли критерій хоч і присутній, але неповно, не наскрізно	41-60	Посередньо інноваційний, здебільшого перший та другий пробні варіанти МРП, що створені на етапі започаткування фундаментального експерименту і неадаптовані до інноваційних умов навчання
«2»	Низький: характеризує незначну присутність критеріальної ознаки, її неістотну наявність на сторінках МРП	21-40	Моноінноваційний, авторська версія учительського МРП, що створений та апробується поза системною фундаментальною експериментування і є спробою окремих педагогів досвідним шляхом скопіювати розвивальний підручник
«1»	Дуже низький: вказує на майже повну відсутність критеріальної ознаки, або її низьку чи неістотну наявність, невизначеність	1-20	Традиційний, створений за принципами, критеріями і вимогами пізнавально-інформаційної системи підручникотворення та реалізує завдання масового класно-урочного навчання
«0»	Критеріальна ознака відсутня	0	Навчальну книжку не можна назвати підручником за завданнями, змістом, структурою, оформленням

моги, показники) вимагає не тільки професійної підготовки членів експертно-ліцензійної групи (в нашому експерименті насамперед методологічної і психологічної компетентності), а й внутрішньої готовності зважено сприймати аргументації та докази колег, зберігати певну самодостатність власного погляду на якість інноваційного продукту і водночас знаходити консенсус у будь-яких проблемно-конфліктних ситуаціях групової комунікації.

У даному випадку (табл. 5) максимальна відмінність в оцінках МРП між трьома експертами становить 8% (71–79%). Однак зважаючи, що кожен із загальноосвітніх принципів містить 15 параметрів-характеристик, котрі оцінюються за шестибальною шкалою (0–5 балів), то наявну похибку вважаємо у межах допустимої. Крім того, вказана різниця мінімально позначається на підсумковій оцінці якості МРП, оскільки максимальне відхилення між

Таблиця 3

Рівні вагомості принципів проектування МРП

Загальноосвітні принципи МРСН	Похідні принципи проектування соціально-культурно-психологічного змісту МРП	Корекційний коефіцієнт	мак к-сть балів	Σ
Ментальності (мак 150 балів)	Історичності	1	25	25
	Рефлексивності	2	25	50
	Адекватності	3	25	75
Духовності (мак 125 балів)	Гуманності	2	25	50
	Доступності	2	25	50
	Причетності	1	25	25
Розвитковості (мак 200 балів)	Змістовності	3	25	75
	Формовідповідності	3	25	75
	Динамічності	2	25	50
Модульності (мак 125 балів)	Метасистемності	2	25	50
	Поліфункціональності	2	25	50
	Рекурсивності	1	25	25
ВСЬОГО: 600 балів = 100%				600

результатами, одержаними експертом “В” (80%), і усередненим розрахунковим показником якості МРП (78,9%) становить усього 1,1%.

Оскільки загальний коефіцієнт розвитковості аналізованого МРП становить 78,9%, то це вказує на його високу потенційність як реального засобу самофункціонування, саморозвитку, самоуправління і самотворення учнів спочатку як суб’єктів та особистостей інноваційної освітньої діяльності, а потім і як індивідуальностей та універсумів їхніх власних учинково-освітніх дій і вітакультурних звершень.

Підсумкові результати експертизи МРП, що зафіксовані у таблиці 4, досить зручно подавати у вигляді створеної нами *кругової діаграми*, котра є графічним вираженням його якості (*рис. 1*). Показники якості зображені у вигляді променів, що виходять із центру і мають масштабну шкалу. Оцінювання ведеться за шестибальною системою. У даному випадку радіус кола розбитий на п’ять рівних відрізків, кожний з яких відповідає одному балові, а його центр – нульовій позначці. Коло симетрично розмежується на таку кількість секторів, яка відповідає встановленому числу показників,

прийнятих при оцінюванні інноваційного підручника. При побудові діаграми важливо, щоб один за одним слідували найбільш споріднені показники, оскільки тоді можна одержати цілісну картину якості підручника, а не суму розрізнених значень. Саме тому коло розбите на 12 секторів, кожен із яких відповідає одному із 12 похідних принципів, котрі, зі свого боку, об’єднані колом найбільшого діаметру в 4 загальноосвітні принципи.

Присвоївши певну кількість балів тим чи іншим показникам МРП (*табл. 4*), можна наочно визначити, у яких межах коливається його загальна якість. Для цього за допомогою поміщеної шкали (0–5 балів) потрібно відкласти у відповідних секторах діаграми одержану кількість балів. У підсумку утвориться поверхня, величина, форма і положення котрої дають змогу “одним поглядом” визначити якість підручника. На діаграмі заштрихованою лінією показується якість новоствореного МРП, а суцільною – базового.

За наявності достатньо високих оцінок новоствореного підручника контури діаграми наближаються до зовнішнього кола, що вказує на

Таблиця 4 (початок)

Науково-методологічна експертиза якості рукопису МРП

Автор учитель-дослідник ліцею №157 м. Києва Т.В. Козлова

Науковий редактор д. психол. н., професор Фурман А.В.

Навчальний курс українська мова (3 клас)

Теми навчального модуля та кількість годин “Синтаксис і пунктуація” (10 год)

Етапи модульно-розвивального циклу: установчо-мотиваційний, змістово-пошуковий, оцінково-смысловий, адаптивно-перетворювальний, системно-узагальнювальний, контрольно-рефлексивний, духовно-естетичний

Експерти: к. психол. н., ст. наук. сп. Гуменюк О.Є., к. пед. н. Мельничук І.М., викладач Гірняк А.Н.

Дата заповнення таблиці-анкети 2 лютого 2005 року

№ п/п	Принципи проектування соціально-культурно-психологічного змісту МРП	Параметри оцінювання	Шкала оцінювання, бали і рівень					Бали	Кор. коеф.	Σ
			5 – дуже високий	4 – високий	3 – середній	2 – низький	1 – дуже низький			
1	Історичності	СЗ			+			18	1	18
		ЗХ			+					
		НВ 1.1		+						
		1.2		+						
		1.3		+						
2	Рефлексивності	СЗ			+			20	2	40
		ЗХ		+						
		НВ 2.1		+						
		2.2		+						
		2.3	+							
3	Адекватності	СЗ		+				19	3	57
		ЗХ			+					
		НВ 3.1	+							
		3.2			+					
		3.3		+						
Принцип ментальності (max 150 балів), всього балів – 115 (77 %)										
4	Гуманності	СЗ		+				20	2	40
		ЗХ	+							
		НВ 4.1		+						
		4.2	+							
		4.3				+				
5	Доступності	СЗ		+				21	2	42
		ЗХ			+					
		НВ 5.1	+							
		5.2		+						
		5.3	+							

Таблиця 4 (закінчення)

Науково-методологічна експертиза якості рукопису МРП

№ п/п	Принципи проектування соціально-культурно-психологічного змісту МРП	Параметри оцінювання	Шкала оцінювання, бали і рівень						Бали	Кор. коеф.	Σ
			5 – дуже високий	4 – високий	3 – середній	2 – низький	1 – дуже низький	0 – ознака відсутня			
6	Причетності	СЗ		+					16	1	16
		ЗХ				+					
		НВ 6.1			+						
		6.2			+						
		6.3		+							
Принцип духовності (max 125 балів), всього балів – 98 (78 %)											
7	Змістовності	СЗ		+				22	3	66	
		ЗХ		+							
		НВ 7.1	+								
		7.2		+							
		7.3	+								
8	Формо-відповідності	СЗ		+				20	3	60	
		ЗХ		+							
		НВ 8.1		+							
		8.2	+								
		8.3			+						
9	Динамічності	СЗ	+					15	2	30	
		ЗХ				+					
		НВ 9.1				+					
		9.2			+						
		9.3			+						
Принцип розвитковості (max 200 балів), всього балів – 156 (78 %)											
10	Метасистемності	СЗ	+					22	2	44	
		ЗХ	+								
		НВ 10.1		+							
		10.2		+							
		10.3		+							
11	Поліфункціональності	СЗ	+					24	2	48	
		ЗХ	+								
		НВ 11.1	+								
		11.2		+							
		11.3	+								
12	Рекурсивності	СЗ		+				18	1	18	
		ЗХ		+							
		НВ 12.1		+							
		12.2			+						
		12.3			+						
Принципи модульності (max 125 балів), всього балів – 110 (88 %)											
Загальна сума балів (max 600 балів) – 479											
Якість модульно-розвивального підручника – 80 %											

Таблиця 5

Приклад розрахунку підсумкових показників якості МРП за оцінками трьох експертів (у %)

Загальноосвітні принципи	Оцінки виставлені експертами			Середньо-арифметична оцінка
	Експерт А	Експерт Б	Експерт В	
Ментальності	70	72	77	Δ 73
Духовності	82	76	78	Δ 78,7
Розвитковості	71	79	78	Δ 76
Модульності	91	84	88	Δ 87,7
Якість підручника				78,9 %

його високий розвитковий потенціал. І навпаки, якщо контури діаграми пересікають межі центрального кола, що фіксує наявність одного бала, то підручник є непридатним для використання [15, с. 65, 66].

Порівняльний аналіз значної кількості експертіваних підручників можна здійснити за допомогою *таблиці зведених результатів (табл. 6)*, в основу якої закладена порядкова (рангова) шкала, тобто множина чисел, співвідношення між котрими відображають міжоб'єктну взаємодію на емпіричному рівні аналізу системи. Таблиця дає змогу швидко виявити високоякісні і менш якісні рукописи навчальних книжок. Водночас визначені усереднені показники засвідчують рівень реальних досягнень у сфері досвідного проектування і створення МРП цілих педагогічних колективів. Зокрема, одержані кількісні величини вказують, що високий середній коефіцієнт розвитковості 72,7% і 59% притаманний МРП, що створені вчителями-дослідниками ліцею №157 м. Києва та ЗОШ №10 м. Бердичева, дещо нижчий (55,7% та 53%) – ЗОШ №54 м. Луганська і ліцею №1 м. Харцизька. Однак кількісна оцінка (середній показник розвитковості МРП вказаних експериментальних навчальних закладів становить 360,8 бала, тобто 60,1%) свідчить про високу імовірність того, що всі МРП є повновагомим інструментом налагодження безперервної розвивальної взаємодії у системі “вчитель – МРП – учень”.

Завершальним етапом комплексної експертизи МРП є складання на основі експертних висновків (чи експертної оцінки) узагальненої офіційної *рецензії*, в котрій у письмовій формі

висвітлюються переваги та основні недоліки аналізованого рукопису із обов'язковим зазначенням рекомендацій щодо їх усунення, а також вказується на час, який надається авторові для здійснення корекційної роботи, після завершення якої проводиться повторна експертиза.

Сутнісне наповнення психолого-педагогічної експертизи МРП концептуально ґрунтується на таких *узагальненнях*:

1. Створення підручника та розробка теоретичних і прикладних рішень щодо його використання органічно взаємодіють з організацією і методикою оцінювання якості закладеного у нього навчального змісту, вивченням суб'єктивного сприйняття його сторінок учнями, обґрунтуванням об'єктивних критеріїв, що дають змогу аналізувати психодідактичні властивості новоствореної книги. Презентована експертна методика комплексного оцінювання якості МРП є інваріантною і дозволяє системно визначати повноту виконання вимог базових принципів, наявність параметрів, критеріїв і змістових ознак еталонного взірця інноваційної навчальної книжки. Одержані у процесі експертизи єдині індекси якості підручника достовірно вказують на його імовірну ефективність.

2. Експертна система оцінювання якості МРП не відкидає численні розрізнені напрацювання у цій сфері, а навпаки, на єдиному науковому підґрунті, системно поєднує та гармонізує кращі взірці вітчизняної та світової практики експертування друкованих видань. Так, для мінімізації впливу суб'єктивних суджень у процесі експертного оцінювання підручників перевага надається тим методам, що дають змогу однозначно відобразити досліджу-

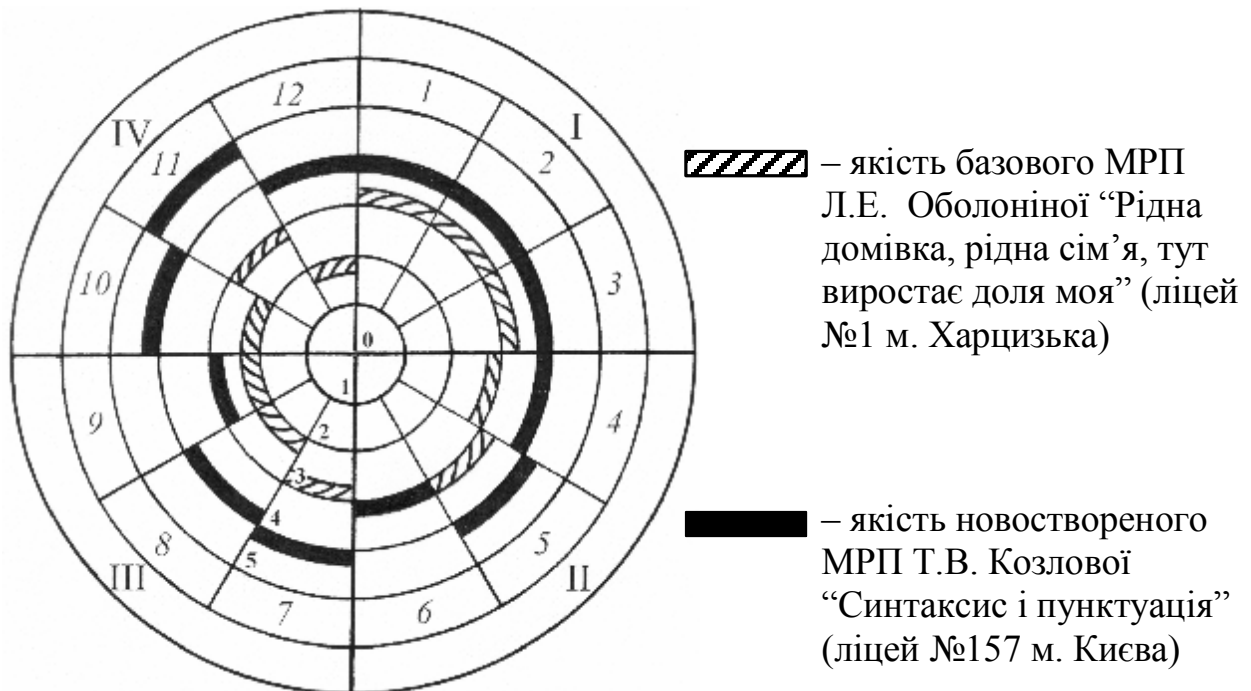

Рис. 1.

Порівняльна діаграма якості підручників (базового і новоствореного):

Загальноосвітні принципи МРСН:

I – ментальності; II – духовності; III – розвитковості; IV – модульності.

Похідні принципи:

1 – історичності; 2 – рефлексивності; 3 – адекватності; 4 – гуманності; 5 – доступності; 6 – причетності; 7 – змістовності; 8 – формовідповідності; 9 – динамічності; 10 – метасистемності; 11 – поліфункціональності; 12 – рекурсивності.

Оцінка в балах та умовний діапазон процентильного виконання критеріальної ознаки:

“5” (81–100%) – дуже високий; “4” (61–80%) – високий; “3” (41–60%) – середній; “2” (21–40%) – низький; “1” (1–20%) – дуже низький; “0” (0%) – критеріальна ознака відсутня.

вані показники у кількісних величинах.

3. Як метод дослідження експертиза має велике значення для здійснення попередньої теоретичної перевірки та оцінювання підручника, рукопису або окремих його компонентів. Експертні дані дають змогу легко, швидко і дешево спрогнозувати успішність учнів ще до випробовування підручника у школі. Крім того, результати теоретичного аналізу свідчать про те, які дослідження (у тому числі й емпіричні) потрібно провести для підсумкового встановлення якості новоствореної книжки. Звідси природно, що результатом першого етапу перевірки підручника є попереднє визначення його психодідактичної ефективності та чітке формулювання дослідницьких проблем і гіпотез щодо подальшого розгортання експерименту за реальних умов шкільної практики.

4. Основна передумова створення якісно нових навчальних книжок – цілісність під-

ручникотворчого процесу, для досягнення якої потрібне гармонійне поєднання науково-дослідної, видавничої та експериментально-практичної діяльності професіоналів. Оскільки МРП є завжди продуктом колективної творчої співпраці, то до його рецензування потрібно залучати не тільки вчених-спеціалістів у галузі даної науки і методистів, а й редакторів, гігієністів, конструкторів, художників, поліграфістів, письменників, журналістів, психологів, методологів й обов’язково – вчителів-практиків.

5. Експертиза ще на стадії створення рукописів МРП дає змогу виявити основні їх вади і вочевидь є менш матеріально затратною, ніж апробація в умовах шкільної практики. Значна економія часу, дешевизна, інваріантність, простота та низька трудомісткість у використанні застосовуваного експертного інструментарію, технологізованість, достовірність результатів – ось основні переваги пропонованої експертної

Таблиця 6

Рейтинговий аналіз зведених результатів науково-методологічної експертизи МРП

Рейтингова позиція МРП	Автор МРП, експериментальна школа	Навчальний предмет	Назва підручника	Клас	Загальноосвітні принципи (у балах і відсотках)				Загальна сума балів (max 600)	Коефіцієнт розвитковості, %
					Ментальності (max 150)	Духовності (max 125)	Розвитковості (max 200)	Модульності (max 125)		
1	Т.В. Козлова, ліцей №157 м. Київ	Українська мова	Синтаксис і пунктуація	3	115 (77%)	98 (78%)	156 (78%)	110 (88%)	479	80
2	О.М. Сулява, ліцей №157 м. Київ	Мова і мовлення	Мова і мовлення	3	114 (76%)	96 (77%)	152 (76%)	100 (80%)	462	77
3	Г.А. Ковальчук, ЗОШ №10 м. Бердичів	Біологія	Взаємодія сенсорних систем	8	93 (62%)	83 (66%)	140 (70%)	93 (74%)	409	68
4	Л.С. Точенова, ЗОШ №54 м. Луганськ	Алгебра	Квадратні рівняння	11	95 (63%)	75 (60%)	144 (72%)	84 (67%)	398	66
5	Р.С. Миколок, ЗОШ №10 м. Бердичів	Фізика	Механічні хвилі	11	89 (59%)	81 (65%)	134 (67%)	93 (74%)	397	66
6	В.І. Гончар, ліцей №157 м. Київ	Математика	Дроби	4	84 (56%)	78 (62%)	120 (60%)	83 (66%)	365	61
7	Л.Е. Оболонна, ліцей №1 м. Харцизьк	Читання	Рідна домівка, рідна сім'я, тут виростає доля моя	2	102 (68%)	80 (64%)	102 (51%)	58 (46%)	342	57
8	Г.В. Дробашко, ліцей №1 м. Харцизьк	Математика	Множення і ділення	2	78 (52%)	69 (55%)	114 (57%)	69 (55%)	330	55
9	Л.Н. Скуба, ЗОШ №54 м. Луганськ	Історія	Середньовічний період	7	69 (46%)	65 (52%)	110 (55%)	74 (59%)	318	53
10	І.В. Токова, ЗОШ №54 м. Луганськ	Біологія	Порушення діяльності нервової системи	9	63 (42%)	66 (53%)	96 (48%)	63 (50%)	288	48
11	А.С. Колбей, ліцей №1 м. Харцизьк	Математика	Додавання та віднімання двозначних чисел	2	58 (39%)	59 (47%)	106 (53%)	61 (49%)	284	47
12	Л.М. Андрієнко, ЗОШ №10 м. Бердичів	Українська література	Павло Тичина "Гаї шумлять"	6	60 (40%)	60 (48%)	92 (46%)	46 (37%)	258	43
Сукупні усереднені показники якості МРП					85	75,8	122,2	77,8	360,8	60,1
					56,66%	60,6%	61,1%	62,2%		

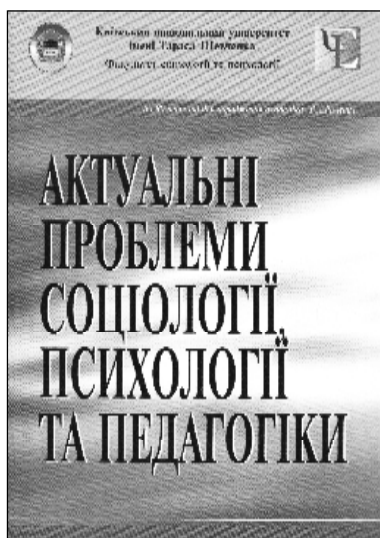
системи МРП. Воднораз вчасне виявлення і коректування вад навчальних книжок для ЗОШ має й значний економічний ефект, оскільки підвищує стабільність і тривалість використання поліграфічно виготовлених підручників у масовій практиці освітніх закладів. Усе це дає змогу стверджувати, що презентована науково-методологічна експертиза МРП може бути використана у процесі конкурсного відбору рукописів і макетів навчальних книг відповідними державними органами влади, надання грифу МОН України, прийняття рішення про їх загальне масове використання в закладах освіти, а також при підготовці пілотних проектів та експериментально-пошукових програм переходу національної освіти на якісно нове програмово-методичне забезпечення, яке б відповідало світовим науково-освітнім стандартам.

1. Гірняк А. Зміст, структура та оформлення розвивального підручника // Психологія і суспільство. – 2002. – № 3–4. – С. 217–241.
2. Гірняк А. Інструментальна психодидактика: технологія проектування та експертиза модульно-розвивального підручника // Психологія і суспільство. – 2005. – №2. – С. 145–153.
3. Гірняк А.Н. Модульно-розвивальний підручник: параметри проектування та експертизи // Вітакультурний млин. – 2005. – Модуль 1. – С. 38–41.
4. Горпинюк В.П. Ілюстративний матеріал підручника як складова його структури // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С. 54–62.

5. Гранік Г.Г., Бондаренко С.М., Концевая Л.А. Когда книга учит. – 2-е изд., доп. – М.: Педагогика, 1991. – 254 с.
6. Зверев И.Д. Школьный учебник: проблемы и пути развития // Проблемы школьного учебника. – М.: Просвещение, 1991. – Вып.20. – С. 5–17.
7. Зорина Л.Я. Отбор научного материала в учебник // Советская педагогика. – 1988. – №9. – С. 64–68.
8. Зувев Д.Д. Школьный учебник. – М.: Педагогика, 1983. – 240 с.
9. Кодлюк Я. Підручник для початкової школи: теорія і практика. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
10. Кодлюк Я. Теорія шкільного підручника як психолого-педагогічна проблема // Наукові записки ТДПУ. Серія “Педагогіка”. – 2000. – №8. – С. 3–7.
11. Костенко В. Модульно-розвивальне навчання: від управління до методичного забезпечення // Рідна школа. – 2000. – №7. – С. 17–23.
12. Микк Я.А. Параграф – структурная единица учебника // Советская педагогика. – 1986. – №7. – С. 54–56.
13. Положення про Всеукраїнський конкурс навчальних програм та підручників відповідно до державного стандарту початкової загальної освіти // Освіта України. – 2001. – 14 серпня. – №34. – С. 4–5.
14. Положення про Всеукраїнський конкурс навчальних програм та підручників для загальноосвітніх навчальних закладів // Освіта України. – 2004. – 2 березня. – №17. – С. 10–11.
15. Проблемы школьного учебника: Методы анализа и оценки учебника. – М.: Просвещение, 1977. – Вып. 5. – 231 с.
16. Савченко О. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти // Початкова школа. – 2001. – №8. – С. 10–12.
17. Станіслав Ніколаєнко: у підручкотворенні не повинні бути ущемлені в правах діти, педагоги, вчені (Із колегії МОН України) // Освіта України. – 2006. – 18 квітня. – С. 1–4.
18. Фурман А.В. Підручник у модульно-розвивальній системі: зміст, структура, оформлення // Рідна школа. – 2000. – №7. – С. 23–31.
19. Фурман А.В. Соціально-психологічна експертиза модульно-розвивальних занять у школі: Наукове видання. – К.: Правда Ярославичів, 1999. – 56 с.
20. Фурман А.В. Теорія і практика розвивального підручника. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.
21. Чепелєва Н.В. Технології читання. – К.: Главник, 2004. – 96 с.

Надійшла до редакції 10.06.2006.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки:

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність”. — К.: Либідь, 2006. - 480 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з теоретичних, прикладних та науково-експериментальних досліджень, присвячених актуальним питанням психології з нагоди 80-річчя від дня народження академіка В.А. Роменця. Для науковців, викладачів, соціальних працівників, практичних психологів, студентів.